

PHÁT HUY GIÁ TRỊ VĂN HÓA CỦA ĐỒNG BÀO DÂN TỘC THIỂU SỐ TRONG PHÒNG, CHỐNG TỆ NẠN MA TÚY Ở TỈNH SƠN LA

BÙI THỊ TỈNH (*)
NGUYỄN THANH BÌNH (**)

Tóm tắt: Thời gian qua, tỉnh Sơn La luôn dành sự quan tâm đặc biệt cho công tác lãnh đạo, chỉ đạo phòng, chống tệ nạn ma túy tại địa phương; đề ra các giải pháp, nâng cao nhận thức và trách nhiệm của các sở, ban, ngành, đoàn thể nhân dân, chính quyền các cấp. Bài viết phân tích việc phát huy giá trị văn hóa của đồng bào các dân tộc thiểu số trong phòng, chống tệ nạn ma túy, đồng thời đề xuất một số giải pháp trọng tâm cần thực hiện ở tỉnh Sơn La trong thời gian tới.

Từ khóa: Đồng bào dân tộc thiểu số; phát huy giá trị văn hóa; phòng, chống tệ nạn ma túy; tỉnh Sơn La.

Abstract: In recent years, Son La province has paid special attention to leadership and direction in drug prevention and control, introducing various solutions to raise awareness and strengthen the responsibility of departments, agencies, mass organizations, and local authorities. The article analyzes how to promote the cultural values of ethnic minority communities in combating drug-related social evils and proposes several key solutions to be implemented in Son La province in the coming time.

Keywords: Ethnic minorities; promoting cultural values; drug prevention and control; Son La province.

Ngày nhận bài: 20/8/2025 Ngày biên tập: 07/10/2025 Ngày duyệt đăng: 19/10/2025

1. Thực trạng và đặc điểm về tệ nạn ma túy ở tỉnh Sơn La

Sơn La là một tỉnh vùng cao ở Tây Bắc của Tổ quốc, có diện tích tự nhiên 14.109 km², có 274 km đường biên giới quốc gia tiếp giáp với tỉnh Hòa Bình và tỉnh Luông Pha Bông của nước Cộng hòa Dân chủ Nhân dân Lào; tỉnh có số dân trên 1,3 triệu người với 12 dân tộc cùng chung sống, trong đó trên 83,7% là người dân tộc thiểu số (DTTS), gồm các dân tộc Thái, Mông, Mường, Dao, Kháng, Khơ Mú, Xinh Mun, La Ha, Tày, Lào, Hoa và dân tộc Kinh...⁽¹⁾.

Có thể khẳng định, tỉnh Sơn La đã và đang là một trong những điểm nóng nhất

về tội phạm ma túy trên cả nước, do đặc điểm có đường biên giới dài tiếp giáp nước bạn Lào, nhiều đường tiểu ngạch, một trong những điểm nóng về vận chuyển và buôn bán ma túy. Bên cạnh đó, dân cư phân bố không đồng đều, các địa bàn vùng cao biên giới, vùng sâu, vùng xa, các bản đặc biệt khó khăn; nhận thức của một bộ phận người dân còn hạn chế, có quan hệ họ hàng thân tộc với người dân ở bên kia biên giới rất dễ nảy sinh nguy cơ mất an toàn xã hội, đặc biệt là sử dụng và buôn bán ma túy. Thời gian gần đây, tội phạm về lĩnh vực này có xu hướng gia tăng với phương thức, thủ đoạn hoạt động ngày càng tinh vi, manh động, liều lĩnh, sẵn sàng sử dụng vũ khí để chống trả lực lượng thi hành công vụ.

(*) PGS.TS; (**) ThS; Học viện Chính trị Công an nhân dân

Qua khảo sát, tính đến cuối năm 2022, toàn tỉnh Sơn La có 6.486 người liên quan đến nghiện các chất ma túy có hồ sơ quản lý⁽²⁾. Trong khi đó, công tác rà soát, phát hiện người nghiện ma túy, người sử dụng trái phép chất ma túy chưa được thực hiện thường xuyên, chưa phản ánh đầy đủ tình hình tệ nạn trên địa bàn; công tác cai nghiện, quản lý người nghiện còn bất cập; số người nghiện, người sử dụng ma túy tổng hợp, ma túy mới, sử dụng đồng thời nhiều loại ma túy có xu hướng gia tăng, khó kiểm soát; tỷ lệ số người tái nghiện còn cao; số người được hỗ trợ sau cai nghiện còn hạn chế... Mô hình điều trị cai nghiện các chất ma túy dạng thuốc phiện bằng thuốc thay thế là Methadone và Buprenorphine chỉ áp dụng điều trị đối với các chất ma túy truyền thống cũng là một trong những khó khăn đối với tỉnh Sơn La.

Trong giai đoạn từ năm 2019-2022, trung bình mỗi năm tỉnh Sơn La bắt giữ 1.156 vụ/1.503 đối tượng buôn bán, vận chuyển, tiêu thụ ma túy. Số vụ phạm tội ma túy hàng năm luôn chiếm tỷ lệ cao trong tổng số vụ phạm tội trên địa bàn (trên 70%); vẫn còn hiện tượng tái trồng cây thuốc phiện (trung bình triệt xóa 7.230m²/năm)⁽³⁾. Đến nay, tỉnh Sơn La vẫn chưa thể giải quyết căn bản, hiệu quả các điểm, tụ điểm, đối tượng bán lẻ ma túy ở xã, phường; chưa triệt phá được những tổ chức, đường dây tội phạm, những đối tượng chủ mưu, cầm đầu mua bán, vận chuyển trái phép chất ma túy từ nước ngoài, từ địa phương khác vào địa bàn để tiêu thụ và vận chuyển đi các địa phương khác hoặc vận chuyển đến nước thứ ba. Đây chính là “nguồn cung”, vô tình tạo điều kiện phát sinh tội phạm cũng như thủ đoạn ngày càng tinh vi, liêu lĩnh và biến Sơn La thành một trong những địa bàn trung chuyển ma túy lớn nhất cả nước.

Theo đánh giá của cơ quan chức năng, năm 2022, toàn tỉnh Sơn La vẫn còn 84 xã, phường, thị trấn; 901 bản, tiểu khu, tổ dân phố; 08 cơ quan, đơn vị, trường học, trạm y tế... có tệ nạn ma túy, trong đó có 417 bản, tiểu khu, tổ dân phố; 88 xã, phường, thị trấn là trọng điểm về ma túy. Công tác giữ vững, xây dựng địa bàn không có ma túy, chuyển hóa

địa bàn trọng điểm về ma túy chưa được quan tâm đúng mức, nhất là việc rà soát, quản lý, kiểm soát và giải quyết số người nghiện, người sử dụng ma túy trong cộng đồng. Việc triệt phá điểm, tụ điểm tệ nạn ma túy, xây dựng các địa bàn “sạch” không có ma túy còn gặp nhiều khó khăn; kết quả chuyển hóa chưa bền vững, số địa bàn được chuyển hóa còn thấp, chưa giữ ổn định các địa bàn đã được chuyển hóa. Ở một số nơi, tình hình tái nghiện phức tạp trở lại.

Nhìn chung, kết quả công tác phòng, chống ma túy của tỉnh chưa tương xứng với kỳ vọng; chưa gắn trách nhiệm của tập thể, cá nhân, của người đứng đầu cấp ủy đảng, chính quyền, tệ nạn ma túy vẫn còn phức tạp kéo dài. Cuộc đấu tranh phòng, chống tội phạm và tệ nạn ma túy ở Sơn La vẫn còn là “cuộc chiến” khó khăn, nguy hiểm... Với định hướng phát triển kinh tế - xã hội bền vững mang lại cuộc sống bình yên, hạnh phúc cho người dân, đòi hỏi sự nỗ lực của cả hệ thống chính trị và cộng đồng xã hội tỉnh Sơn La, chứ không đơn thuần là nhiệm vụ của các cơ quan chức năng.

2. Phát huy giá trị văn hóa của đồng bào dân tộc thiểu số trong phòng, chống tệ nạn ma túy

Các dân tộc sống trên địa bàn tỉnh Sơn La luôn có ý thức giữ gìn, bảo tồn và phát huy những nét văn hóa, phong tục tập quán của riêng mình. Những giá trị tinh thần quý báu đó được truyền qua bao thế hệ, được hun đúc qua hàng nghìn năm, đã trở thành truyền thống tốt đẹp và là tài sản vô giá của văn hóa, con người Sơn La; những giá trị văn hóa ấy bao gồm ý thức tự hào, tự tôn dân tộc; giữ gìn và bảo tồn bản sắc; ý chí tự lực, tự cường vươn lên làm chủ cuộc sống; tinh thần đoàn kết, hòa hợp, sự thật thà, chất phác, nhân ái, nghĩa tình...

Nhận thức được vai trò đó, cấp ủy chính quyền các cấp của tỉnh Sơn La đã phối hợp với lực lượng chức năng chủ động xây dựng các hương ước, quy ước; gắn chặt phong trào đấu tranh phòng, chống ma túy với phong trào xây dựng đời sống văn hóa ở khu dân cư, phong trào toàn dân đoàn kết bảo vệ an ninh Tổ quốc; sử dụng đội ngũ cán bộ thôn, bản

và những người có uy tín trong cộng đồng để thuyết phục, cảm hóa những người lầm đường, lạc lối; giúp họ nhận thức được tác hại của ma túy để từ bỏ, xây dựng lối sống lành mạnh.

Mặt khác, vai trò của các tổ chức chính trị - xã hội như Ủy ban Mặt trận Tổ quốc Việt Nam, Hội Cựu chiến binh, Hội Liên hiệp Phụ nữ, Hội Nông dân, Đoàn Thanh niên... đội ngũ già làng, trưởng bản, người có uy tín trong cộng đồng là hết sức quan trọng. Bằng tình thương và trách nhiệm, họ đã cảm hóa những người liên quan đến ma túy, triển khai các nhiệm vụ nhằm xây dựng cộng đồng “sạch” theo tiêu chuẩn “5 không” về ma túy, đó là: “Không thử, không sử dụng, không kiểm tiền bằng việc buôn bán ma túy, không làm ngơ trước những biểu hiện của ma túy ở địa phương mình sinh sống, không kỳ thị những người mắc nghiện ma túy”. Với quan điểm chỉ đạo của Tỉnh ủy “tập trung, thống nhất, toàn dân, toàn diện, kiên trì phòng chống ma túy”, công tác phòng, chống ma túy của tỉnh Sơn La đã có một số chuyển biến tích cực, đạt được những kết quả quan trọng.

Thấm nhuần sâu sắc lời dạy của Chủ tịch Hồ Chí Minh: “Một tấm gương sống còn có giá trị hơn một trăm bài diễn văn tuyên truyền”, phát huy những giá trị văn hóa của dân tộc mình, những tấm gương sáng là những người có uy tín trong cộng đồng DTTS đã góp phần rất quan trọng trong việc cảm hóa, giáo dục để người nghiện từ bỏ ma túy, tái hòa nhập cộng đồng; hỗ trợ, giúp đỡ những người lầm lỡ trên địa bàn phát triển kinh tế gia đình, trở thành người công dân có ích cho gia đình và xã hội. Xác định công tác phòng, chống ma túy là nhiệm vụ “quan trọng, cấp bách, thường xuyên và lâu dài” của cả hệ thống chính trị, thời gian qua, tỉnh Sơn La đã đẩy mạnh đấu tranh phòng, chống ma túy, triển khai ở cả ba mục tiêu: giảm cung, giảm cầu và giảm tác hại của ma túy, triển khai đồng bộ các giải pháp giữ vững, chuyển hóa, xây dựng cơ quan, đơn vị đạt tiêu chuẩn không có ma túy, bảo đảm thực hiện thắng lợi Đề án “Chuyển hóa, xây dựng xã, phường, thị trấn trên địa bàn tỉnh Sơn La không có ma túy giai đoạn 2023 - 2025, tầm nhìn đến năm 2030”.

Bên cạnh các biện pháp nghiệp vụ của lực lượng chức năng, Tỉnh ủy, HĐND, UBND tỉnh Sơn La đã thực hiện nhiều giải pháp nhằm phát huy giá trị văn hóa của đồng bào các DTTS, phát động rộng khắp và mạnh mẽ phong trào quần chúng đấu tranh phòng, chống ma túy. Những già làng, trưởng bản, người có uy tín trong cộng đồng đã đi đầu trong cuộc vận động này, họ đã đến từng gia đình để động viên đưa người nghiện đi cai; tuyên truyền người dân không sử dụng, mua bán, tàng trữ, vận chuyển chất ma túy; không trồng cây có chứa chất ma túy; hướng dẫn bà con trồng rừng, phát triển kinh tế, góp phần rất tích cực và hiệu quả trong cuộc đấu tranh này.

3. Một số giải pháp tiếp tục phát huy giá trị văn hóa của đồng bào dân tộc thiểu số ở Sơn La trong phòng, chống tệ nạn ma túy

Một là, chú trọng đổi mới công tác tổ chức thực hiện, nâng cao hiệu quả việc tranh thủ người có uy tín tham gia tuyên truyền, giáo dục trong phòng, chống tệ nạn ma túy. Đây là lực lượng có ảnh hưởng lớn trong tuyên truyền, vận động quần chúng, giải quyết các vấn đề, giữ gìn an ninh - trật tự ở cơ sở. Chủ động rà soát, xác định người có uy tín để vận động, tranh thủ họ; đồng thời thực hiện hiệu quả việc phân công, phân cấp, giao nhiệm vụ cho từng cán bộ ở cơ sở trong việc vận động, phát huy tối đa tác dụng, khả năng và vai trò của người có uy tín tham gia các phong trào phòng, chống tệ nạn tại địa phương. Thường xuyên và kịp thời sơ kết, tổng kết công tác vận động, phát huy vai trò của người có uy tín tham gia phòng, chống ma túy nói chung, trong đó có tuyên truyền, giáo dục phòng, chống tệ nạn ma túy; tiếp tục phát hiện các cách làm hay, chủ động, sáng tạo và nhân rộng các mô hình, điển hình tiên tiến trong công tác này.

Hai là, làm tốt công tác tuyên truyền, vận động đồng bào DTTS trong xây dựng nếp sống văn minh, giữ gìn và phát huy các giá trị văn hóa truyền thống trong cuộc đấu tranh phòng, chống tệ nạn ma túy. Đây là một trong những nội dung quan trọng, thường xuyên và lâu dài trong quá trình xây dựng đời sống văn hóa vùng đồng bào DTTS. Các cấp ủy,

chính quyền địa phương cần tuyên truyền, vận động đồng bào xóa bỏ hủ tục lạc hậu, giữ gìn và phát huy các giá trị văn hóa truyền thống tốt đẹp của dân tộc. Phối hợp tổ chức các diễn đàn, nói chuyện chuyên đề bằng nhiều hình thức, biện pháp tuyên truyền vận động thiết thực, phù hợp, như tổ chức các buổi nói chuyện, chiếu phim, biểu diễn nghệ thuật... để đồng bào các dân tộc tiếp cận và hiểu rõ hơn về quan điểm, chính sách, pháp luật của Đảng và Nhà nước ta về phòng, chống tệ nạn ma túy và xây dựng đời sống văn hóa lành mạnh.

Ba là, khơi dậy ý chí tự lực, tự cường vươn lên làm chủ cuộc sống của đồng bào các DTTS, giúp họ tự tin, quyết tâm trong đấu tranh chống tệ nạn ma túy, phát triển kinh tế - xã hội, xây dựng quê hương giàu đẹp. Cấp ủy, chính quyền các cấp cần triển khai hiệu quả các biện pháp hỗ trợ sinh kế cho hộ nghèo, hộ cận nghèo nói chung và đồng bào DTTS nói riêng như hỗ trợ tư liệu sản xuất, nhất là đất sản xuất, kết hợp với vận động, hỗ trợ người dân vùng cao đổi mới phương thức tổ chức sản xuất, xóa bỏ tập quán canh tác lạc hậu, đặc biệt là tập quán trồng cây thuốc phiện để chuyển đổi, phát triển các loại cây trồng, vật nuôi có giá trị kinh tế cao, phù hợp với thổ nhưỡng; hướng dẫn ứng dụng tiến bộ khoa học, kỹ thuật vào trồng và chăm sóc cây trồng, vật nuôi; tạo điều kiện cho đồng bào DTTS tiếp cận với các nguồn vốn vay ưu đãi để phát triển kinh tế hộ gia đình...

Bên cạnh đó, có cơ chế, chính sách hỗ trợ phát triển nông nghiệp lồng ghép với các chương trình, dự án, nguồn lực đầu tư của Nhà nước cho đồng bào vùng cao, xóa bỏ vùng trồng cây anh túc, như hỗ trợ các loại giống lúa, ngô, lạc, đậu xanh, cây cải dầu, cây ăn quả, giống cỏ, giống cây lâm nghiệp... Ngoài ra, hỗ trợ phương thức chăn nuôi gia súc và các loại vắc xin phòng, chống dịch bệnh để đồng bào phát triển kinh tế; đầu tư và phát triển rừng cho những hộ trước đây có tiền sử trồng cây thuốc phiện và những địa bàn có nguy cơ cao; hỗ trợ vật tư, mua sắm thiết bị sản xuất để đồng bào DTTS yên tâm làm ăn, ổn định đời sống.

Bốn là, xây dựng, củng cố những nét đẹp về “tình làng, nghĩa xóm”; giữ vững truyền thống “kính già, yêu trẻ”, tạo nên cộng đồng biết yêu thương, đùm bọc, nhân ái, nghĩa tình. Để xây dựng và củng cố tình làng nghĩa xóm trong đồng bào DTTS, cần thường xuyên tổ chức các hoạt động gắn kết cộng đồng, như ngày hội, lễ hội truyền thống, các phong trào văn hóa thể thao; tăng cường giao lưu, thăm hỏi, hỗ trợ nhau trong cuộc sống hàng ngày và lúc khó khăn; giáo dục thế hệ trẻ về tinh thần tương thân tương ái, bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa truyền thống; xây dựng các quy chế, quy ước trong cộng đồng để tạo sự đồng thuận và gắn kết, tránh xa các tệ nạn xã hội, trong đó có tệ nạn ma túy. Phát huy lòng nhân ái, nghĩa tình của đồng bào dân tộc thiểu số, động viên họ giúp đỡ, che chở cho nhau, tương thân tương ái, đặc biệt trong những lúc khó khăn, hoạn nạn. Những hành động như giúp đỡ người nghèo, hỗ trợ nhau những lúc hoạn nạn, dạy bảo con cháu, giữ gìn tình làng nghĩa xóm... được xem như là giá trị hàng đầu cho tính nhân ái và nghĩa tình của đồng bào các dân tộc thiểu số.

Với những biện pháp kiên quyết, khoa học, mềm dẻo cùng sự vào cuộc quyết liệt của cả hệ thống chính trị từ tỉnh đến cơ sở và lực lượng chức năng, những giá trị văn hóa tiêu biểu của đồng bào các DTTS trên địa bàn tỉnh Sơn La sẽ được phát huy ngày càng hiệu quả trong đấu tranh phòng, chống tệ nạn ma túy, tạo sự chuyển biến tích cực, thực hiện thành công các mục tiêu đã đề ra, góp phần phát triển kinh tế - xã hội nói chung, xây dựng những làng, bản bình yên, ấm no, văn minh, hạnh phúc nói riêng để cùng cả nước vững bước trong kỷ nguyên mới./.

Ghi chú:

(1) Số liệu tại Báo cáo chính trị Đại hội các dân tộc thiểu số tỉnh Sơn La lần thứ IV (tháng 11/2024).

(2), (3) Báo cáo thực hiện Kế hoạch số 67/KH-UBND ngày 03/3/2022 của UBND tỉnh Sơn La về công tác phòng, chống và kiểm soát ma túy năm 2022.